

2023.El.II.JGY.B.1.

„A felülbírálat terjedelme és a korlátozott felülbírálat gyakorlati tapasztalatai”

**vizsgálati tárgykörre létesített joggyakorlat-elemző csoport
összefoglaló véleménye**

A joggyakorlat-elemzés vizsgálati tárgya, általános megállapítások, statisztikai adatok

1. A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bszi.) 29-30. §-aiban foglalt rendelkezések alapján a Kúria elnöke indokoltnak látta megvizsgálni a felülbírálat terjedelmével és a korlátozott felülbírálattal kapcsolatos joggyakorlatot, ezért a Kúria Büntető Kollégiuma kollégiumvezetőjének indítványára – a büntető ítélkezési tevékenység vizsgálata keretében – „A felülbírálat terjedelme és a korlátozott felülbírálat gyakorlati tapasztalatai” vizsgálati tárgykört határozta meg.

A joggyakorlat-elemző csoport tagjainak dr. Csák Zsolt elnökhelyettest, dr. Somogyi Gábor kollégiumvezető-helyettest, Molnár Ferencné dr. kúriai tanácselnököt, dr. Schmidt Péter és dr. Hornyák Szabolcs kúriai bírót, míg vezetőjének dr. Harangozó Attila kúriai tanácselnököt jelölte ki azzal, hogy a csoport vezetője a Bszi. 29. § (2) bekezdése értelmében a csoport munkájába alsóbb fokú bíróságra beosztott bírót és a vizsgált területen működő elméleti vagy gyakorlati szakembert is bevonhat. Erre figyelemmel vett részt felkérés alapján a joggyakorlat-elemző csoport munkájában dr. Dávid Lajos osztályvezető ügyész a Legfőbb Ügyészség képviselőjeként, dr. Jancsó Gábor, majd dr. Kara Ákos az Igazságügyi Minisztérium büntetőjogi jogalkotásért felelős helyettes államtitkáráként, dr. Vass Péter beosztott bíró az Igazságügyi Minisztérium főosztályvezetőjeként, továbbá dr. Fantoly Zsanett a Nemzeti Közszerológati Egyetem Büntetőeljárásjogi Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára, dr. Elek Balázs, a Debreceni Ítéltábla Büntető Kollégiumának kollégiumvezetője, dr. Székely Gabriella, a Fővárosi Törvényszék Büntető Kollégiumának kollégiumvezető-helyettese és dr. Hegedűs István, a Szegedi Tudományegyetem Bűnügyi Tudományok Intézetének címzetes egyetemi docense, a Szegedi Ítéltábla Büntető Kollégiumának nyugalmazott kollégiumvezetője, címzetes kúriai bíró.

A joggyakorlat-elemzés – a bírósági ítélkezési gyakorlat vizsgálata mellett a tárgykört érintő törvényi szabályozást, annak változásait, valamint az Alkotmánybíróság gyakorlatát is áttekintve – arra keresett választ, hogy a Be. által újításként bevezetett korlátozott fellebbezési jog és az ehhez kapcsolódó korlátozott felülbírálat milyen mértékben vált elfogadottá a másod- és harmadfokú eljárásokban, illetve miként alkalmazzák a bíróságok a teljes körű felülbírálathoz képest lényegesen eltérő törvényi rendelkezéseket.

A joggyakorlat-elemző csoport a Kúria Ügyviteli Szabályzatának 42.§ (1) bekezdés *b)* pontja alapján felkérő jellegű módszer szerint végezte a vizsgálatát. A vizsgált időszak kezdőidőpontja 2023. január 1., míg a záróidőpontja 2024. április 30., így az ebben az időszakban jogerősen befejezett, törvényszéki másodfokú, ítéltáblai másod- és harmadfokú, illetve kúriai harmadfokú határozatokra alapítottan elemezte a joggyakorlatot.

2. A vizsgálati adatlapok értékeléséből az olvasható ki, hogy a másodfokú bíróságok döntései leginkább helybenhagyás volt (52 %), az elsőfokú ítéletet az esetek 42 %-ában változtatták meg, míg az elsőfokú ítéletet az esetek 6 %-ában helyezték hatályon kívül.

A bűnösség tekintetében (teljesen vagy részben) ellentétes döntés a felülbíráló határozatok 2 %-ában található, míg az ügyek 98 %-ában a felülbírált és a felülbíráló határozatot hozó bíróságok a bűnösség vonatkozásában azonos jogi álláspontra helyezkedtek.

A felülbíró határozat indokolása az esetek 93 %-ában ismerteti a fellebbezéseket/észrevételeket, illetve a felülbírálatot végző bíróság mellett működő ügyészség indítványát. Az ügyek 7 %-ában azonban ezekre a kérdésekre az indokolás nem tartalmaz utalást.

A fellebbezés korlátozottságának törvényi alapját az ügyek 94 %-ában megjelölik a fellebbviteli bíróságok határozataikban, azonban az ügyek 6 %-ában erre nem kerül sor.

A korlátozott felülbírálattal összefüggésben a Be. 590 §-ra történő hivatkozás a határozatok 96 %-ában megjelenik, 4 %-ában azonban nem.

A felülbíró határozat az ügyek 90 %-ában vizsgálja, hogy az eljárásban merült-e fel olyan eljárási szabálysértés, amely a Be. 607. § (1) bekezdése, valamint a 608. § (1) bekezdése alapján az ítélet hatályon kívül helyezéséhez vezetne. A határozatok 10 %-ában nem került sor ennek rögzítésére.

A határozatok 75 %-ában a felülvizsgálatot végző bíróság hivatkozik arra, hogy nem vizsgálta a felülbírált ítélet megalapozottságát. Az ügyek 25 %-ában ilyen megállapítást nem tartalmaz a határozat.

A megállapított tényállásra történő utalás a felülbíró határozatok 78,5 %-ában szerepel, 21,5 %-ában azonban nem.

A felülbíró határozat az ügyek 51 %-ában kiegészítette vagy helyesbítette a terhelt személyi körülményeire vonatkozó adatokat; illetve tett a tényállást érintő kiegészítést, helyesbítést. Az ügyek 49 %-ában a kiegészítésre vagy helyesbítésre nem került sor.

A felülbíró határozatok 83 %-a rögzíti a bűnösség megállapítására levont következtetés törvényességét és helyességét, a fennmaradó 17 %-ban ez a megállapítás kimaradt.

A bűncselekmény(ek) minősítésére vonatkozó rendelkezések felülbírálatának rögzítésére a felülbíró határozatok 80 %-ában került sor, míg a határozatok 20 %-a ilyen utalást nem tartalmazott.

A járulékos kérdések tekintetében: a felülbíró határozatok indokolása 30 %-ban tartalmazott indokolást a megváltozással érintett járulékos kérdés vonatkozásában, míg az ügyek 70 %-ában nem találunk az indokolásban erre irányuló utalást.

Korábbi kúriai – egyedi ügyben hozott vagy jogegységi – határozatra, illetve kollégiumi véleményre utalás az ügyek 30 %-ában található, míg 70 %-ban nem.

Az Alkotmánybíróság korábbi határozataira vagy az Alkotmánybíróság által megfogalmazott alkotmányos követelményre történő utalás a felülbíró határozatokban ritka: mindössze az ügyek 6 %-ában kerül rá sor; az esetek 94 %-ában azonban nem.

A próbára bocsátással kapcsolatos döntések a felülbíró határozatok 2 %-ában merültek fel, míg az ügyek 98 %-a ezt a kérdést nem érintette.

A vizsgálat összegzése

A joggyakorlat-elemzés során megállapíthatóvá vált, hogy a korlátozott felülbírálat legnagyobb kihívása a jogkérdések felülvizsgálata alapjául szolgáló tények esetleges javítása, ideértve a már megállapított tények helyesbítését vagy hiányzó tények megállapítását.

A joggyakorlatból kétirányú következtetés vonható le: az elsőfokú bíróságok esetében az, hogy a korlátozott felülbírálat lehetősége miatt kiemelten fontos a megalapozottságában nem vizsgálható történeti tényállás helyes és hiánytalan megállapítása; a felülbírálatot végző bíróság esetében pedig annak elfogadása, hogy egyes ténybeli javítások akkor sem végezhetők el, ha az érinti a felülvizsgálatban vizsgálandó jogkérdések helytállóságát.

Az elsőfokú bíróságnak ezért kifejezetten törekednie kell arra, hogy a felülbírálandó határozatában mind a történeti tényállást, mind a vádlott egyéb személyi körülményeit pontosan és hiánytalanul állapítsa meg, e körben megfelelően azonosítsa azt, hogy azok a történeti tényállásba vagy személyi körülmények közé illeszkedő ténymegállapítások. A vádlott tekintetében megállapított egyéb személyi körülmények ugyanis a korlátozott felülbírálat során javíthatók, míg a történeti tényállás nem.

Kiemelkedően fontos a történeti tényállás helyes és hiánytalan megállapítása, e körben az ezzel kapcsolatos helyes gyakorlat ismerete, például a magánindítvány vonatkozásában, vagy a terhelt elmeállapotával kapcsolatosan megállapított tények tekintetében. Az előkészítő ülésen tett tárgyalásról lemondást is magában foglaló bűnösséget váddal egyezően beismerő nyilatkozat elfogadásánál pedig éppen a tényállás javíthatatlansága miatt különösen fontos az elfogadásnak a Be. 504. § (2) bekezdés c) pontjában foglalt feltételének vizsgálata, különösen annak ellenőrzése, hogy a vádiratban foglaltakra vonatkozó bűnösséget beismerő nyilatkozatot az eljárás ügyiratai annak helyességében és teljességében támasztják-e alá. Abban az esetben pedig, ha a bíróság tényállását a tárgyaláson lefolytatott bizonyítás alapján állapítja meg, úgy a korlátozott felülbírálatot eredményező fellebbezés esetében is ugyanolyan gondossággal kell eljárni a helyes és hiánytalan történeti tényállás megállapításakor, mintha annak megalapozottságát a fellebbezés folytán eljáró bíróság felülvizsgálná.

A joggyakorlat-elemzés tapasztalataira figyelemmel ugyanakkor a korlátozott felülbírálatot végző bíróságoknak is el kell fogadniuk a felülbírálat törvényben meghatározott korlátaikat. A határozat kijavítására vonatkozó Be. 453. § (1) bekezdését figyelembe kell venni a tekintetben, hogy a kijavítás nem változtathat a kijavított határozat érdemén, ezért az elírás vagy számítási hiba kivételével ténybeli javításra nem alkalmazható. A korlátozott felülbírálat során ugyanakkor kizárólag a történeti tényállásban foglalt tények javíthatatlanságát követeli meg a törvény, így a joggyakorlat helyesen alkalmazza a vádlott egyéb személyi körülményeinek helyesbítését, kiegészítését.

A gyakorlatban felmerülő kérdés, hogy amennyiben az elsőfokú bíróság ítéletének történeti tényállását a váddal egyezően állapította meg a terhelt beismerő nyilatkozata alapján, azonban az általa megállapított történeti tényállás a vádiratban foglalt történeti tényállástól eltér, ennek ténybeli javítása korlátozott felülbírálat során lehetséges-e. Történhet-e ez olyan módon, hogy a másodfokú bíróság relatív eljárási szabálysértést állapít meg és ezt úgy küszöböli ki, hogy a vádirattal egyező tényállást állapít meg; vagy relatív eljárási szabálysértés megállapítására figyelemmel – úgy tekintve, hogy az a bűnösség ténybeli alapjait érintő tényállásra, így a bűnösség megállapítására, esetlegesen a bűncselekmény minősítésére, illetve a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására is kihatással volt - az elsőfokú bíróság ítéletét

hatályon kívül helyezi. Arra figyelemmel, hogy ebben az esetben az elsőfokú bíróság a Be. 565. § (1) bekezdésére tekintettel a vádlott bűnösségét egyebek mellett a bűnösséget elismerő nyilatkozat elfogadására és az eljárás ügyirataira alapítja, ezért annak helyessége megköveteli, hogy a bűnösséget beismerő nyilatkozattal elfogadott vádirati történeti tényállással egyezően megállapított ítéleti történeti tényállás tartalmát az eljárás ügyiratai támasztják alá. Amennyiben ez hiányzik, úgy a beismerő nyilatkozat elfogadásának a Be. 504. § (2) bekezdés c) pontjában írt feltétele is hiányzik, ez pedig korlátozott felülbírálatban elvégzett ténybeli javítással semmiképpen sem javítható, ennek következménye a Be. 608. § (1) bekezdés a) pontjára tekintettel az elsőfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezése. Amennyiben az elsőfokú bíróság ítéletét a terhelt bűnösségét váddal egyezően beismerő nyilatkozata elfogadására alapította, úgy az vádirati tényállástól eltérő tényállás megállapítása még abban az esetben is hatályon kívül helyezéshez vezet, ha a megállapított eltérő tényállás felel meg az eljárás irataiban foglaltaknak. Ebben az esetben ugyanis maga a megállapított tényállás igazolja azt, hogy a bűnösség váddal egyező elfogadásának nem voltak meg a törvényi feltételei, mert az eljárás iratai nem a vádban foglalt, hanem a bíróság által megállapított történeti tényállást támasztják alá. Ennek a következménye pedig ugyancsak nem a ténybeli javítás, hanem a Be. 608. § (1) bekezdés h) pontja szerinti hatályon kívül helyezés.

Korlátozott felülbírálat esetén mindezekre figyelemmel a másodfokú bíróságnak a történeti tényállás érdemi ténybeli javítására nincs lehetősége, kizárólag az elírást vagy számolási hibát javíthatja, ennek lehetőségét a joggyakorlat-elemzés adatai alapján a másodfokú bíróságok ismerik. A joggyakorlat-elemzés megerősíti azt, hogy a korlátozott felülbírálat megfelelő működésének alapja a jogkövetkeztetések felülbírálatának alapjául szolgáló, korlátozott felülbírálatban nem vizsgálható és nem javítható tények elsőfokú eljárásban történő helyes és hiánytalan megállapítása.

Az egyes törvényszékek és ítélőtáblák ítélkezésének vizsgálat-eredményei alapján megállapítható, hogy az arra jogosultak a korlátozott fellebbezést, míg a bíróságok a korlátozott felülbírálatot a jogalkalmazói munkát lényegesen könnyítő szabályként fogadták el és ekként érvényesül a gyakorlatban. Mindemellett rögzíthető az is, hogy a jogalkotói szándéknak megfelelően az ítélkezésben a korlátozottságból fakadó új megközelítés egyetlen esetben sem vezetett méltánytalan vagy törvénytelen helyzethez, és nem eredményezett tendenciózusnak látszó vagy tipizálható törvénysértő rendelkezéseket sem. Az egyes határozatokban megjelenő hibák egyrészt a teljes körű felülbírálat szempontjainak a „tovább élése” (pl. a tényállás helyesbítése vagy kiegészítése), másrészt rosszul beidegződött, helytelen jogértelmezésen alapuló gyakorlat (pl. a tényállásba tartozó, az elmeállapotra vagy a vezetői jogosultságra vonatkozó megállapítást a bíróság a személyi részben rögzíti). Az indokolások jogszabályi hivatkozásainak a hiányosságai, illetve némelyik sematikussága ellenére a felülbírálat minden esetben érdemi volt, amely a jogorvoslati jog érvényesülését a törvénynek megfelelően biztosította.

A korlátozott felülbírálat során a másod- és a harmadfokú bíróságok az esetek döntő többségében – az indokolásaik szerint – hivatalból vizsgálták az abszolút és azon relatív eljárási szabálysértéseket, amelyek az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését vonhatják maguk után, és amelyekre akár a nem fellebbező fél is hivatkozhat. Szintén a felülbírálati indokolásokból látszódom, hogy a határozatok vizsgálták a bűnösség megállapítására vonatkozó rendelkezést, így, ha a terheltet a törvény alapján fel kellett menteni, vagy vele szemben az eljárást meg kellett szüntetni, akkor ezt a döntést meghozták. Megfelelő módon érvényesül a gyakorlatban továbbá az is, hogy a felülbírálat a büntetés kiszabását, vagy intézkedés alkalmazását akkor is érinti, ha

a bűnösség megállapítására, illetve a bűncselekmény minősítésére vonatkozó rendelkezést változtatja meg a felülbírálatot végző bíróság.

A jogalkalmazás tehát elfogadta, hogy a Be. a korlátozott fellebbezés körének a régi Be.-hez képest határozott kiterjesztésével és ebből következően a bejelentett fellebbezés tartalmának jelentőségével egy új eljárásjogi helyzetet teremtett, amelyben a felülbírálat terjedelme alapvetően a bejelentett fellebbezéshez igazodik. Ez jól érzékelhetően a teljes körű felülbírálat eseteinek csökkenését, egyúttal korlátozott fellebbezéssel támadott ügydöntő határozatokat érintően gyorsabb és egyszerűbb felülbírálati eljárást eredményezett. Mivel ennek igény szintű megjelenése a jogalkalmazói gyakorlatból is eredt, ezért üdvözlendő, hogy elfogadottá és integrálttá vált.

Jogalkotási javaslat

1. Elvi éllel merült fel problémaként az, hogy a korlátozott felülbírálat során lehet-e hatályon kívül helyezni az elsőfokú ítéletet teljes megalapozatlanság miatt?

A Be. 591. § (2) bekezdés *a)* és *b)* pontja ugyan tiltja az elsőfokú ítélet megalapozottságának vizsgálatát korlátozott felülbírálat esetében, hiszen a másodfokú bíróság a határozatát az elsőfokú bíróság által megállapított tényállásra alapítja. Ehhez képest a Be. 592. § (1) bekezdés *a)* pontja szerint az elsőfokú ítélet teljesen megalapozatlan, ha az elsőfokú bíróság nem állapított meg tényállást. Ilyen esetben nincs elsőfokú ítéleti tényállás, tehát nincs mire alapítani a másodfokú felülbírálatot, azaz nem marad más lehetőség, mint a hatályon kívül helyezés, noha ennek konkrét jogszabályi alapja valóban nincs benne a törvényben.

Mivel egyértelmű jogszabályi alapja a korlátozott felülbírálat során hozott – a Be. 592. § (1) bekezdés *a)* pontja szerinti – teljes megalapozatlanság miatti hatályon kívül helyezésnek nincs, ugyanakkor a Be.-ből a leírt ellentmondás levezethető, ezért felmerül a szükségessége annak, hogy a jogalkotó a Be. szabályait egészítse ki.

Ekként a Be. 592. § (1) bekezdés *a)* pontja esetében – amikor nincs tényállás – önálló okként meghatározva indokoltnak látszik lehetővé tenni a hatályon kívül helyezést.

2. Az adatlapok által feldolgozott kérdések vonatkozásában szintén elvi jellegű problémaként jelentkezett az, hogy a korlátozott felülbírálat alapját képező korlátozott fellebbezés a bejelentéssel rögzül-e, illetve ennek további kérdéseként az, hogy a fellebbezés módosítása kapcsán a teljes fellebbezést érintő (teljes körű) felülbírálatról át lehet-e térni korlátozottra?

A joggyakorlatban előforduló értelmezési vita kiindulópontja az, hogy bár a korlátozott felülbírálat alapját képező korlátozott fellebbezést a Be. következetesen a „bejelentett” jelzővel használja [Be. 583. § (3) bekezdés; Be. 590. § (3) bekezdés; Be. 584. § (4) bekezdés; Be. 595. § (1) bekezdés; Be. 627. § (4) bekezdés], a bíróságok eltérően értékelik a bejelentetthez képest az utólag megváltoztatott fellebbezés joghatását.

A gyakorlatban kialakult ugyanis az, hogy a fellebbezés utólagos szűkítő változása kihat a felülbírálat terjedelmére, így a fellebbezésnek az elbíráláskori tartalma az irányadó a másodfokú bíróság számára. Erre a törvény azonban nem biztosít lehetőséget, így ennek a kérdésnek a rendezése szintén jogalkotói hatáskörbe tartozónak látszik.